

Siber Zorbalık Davranışları Sergileme ve Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması

Ali KORKMAZ

Öz

Saldırganlık insanlık tarihi boyunca insanları karşı karşıya kaldıkları ve baş etmek zorunda kaldıkları bir olgudur. Saldırganlık, teknolojinin gelişmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışına siber zorbalık denilmektedir. Bu çalışma lise 10 ve 11. sınıf öğrencilerinin sergiledikleri siber zorbalık davranışlarını ve siber mağduriyet durumlarını sınıf, cinsiyet ve sosyoekonomik durum değişkenlerine bağlı olarak incelemeyi amaçlamıştır. Bulgular göstermektedir ki sınıf, cinsiyet ve sosyoekonomik durum değişkenlerine bağlı olarak öğrencilerin ne siber zorbalık uygulama ne de siber mağduriyete maruz kalma durumları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Öğrenci, öğretmen ve velilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarına ilişkin bilgilendirilmeleri önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Saldırganlık, Ergenlik.

Comparing Cyber Bullying Behaviors and Being a Victim of Cyber Bullying

Ali KORKMAZ

Abstract

Aggression has always been a phenomenon facing individuals forcing them to cope with such behaviours throughout the history of humankind. Aggression has attained a different scope with technological advancement. Cyber bullying is called to the behaviour of giving technical or aphatic harm to an individual, group, a public or private entity by means of information and communication technologies. The study aims to analyze the cyber bullying behaviours and cyber bullying victimized conditions of 10th and 11th graders in terms of class, gender and socio-economical status. Findings indicate that there is no significant difference between doing cyber bullying behaviours and becoming a victim of them in connection with the variables of class, gender and socio-economical status. It is advised that students, teachers and parents are informed about cyber bullying and cyber victimization.

Keywords: Cyber Bullying, Cyber Victimization, Aggression, Puberty

1. Giriş

Hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri bir yandan insanların hayatlarını kolaylaştırırken, diğer yandan ise birtakım yeni sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle gençler ve çocuklar, yeni iletişim teknolojilerinin olumsuz etkilerine maruz kalmaktadır. Çocuklar arasındaki geleneksel akran zorbalığı artık yerini sanal ortamlarda siber zorbalığa bırakmıştır. Akran zorbalığı, siber zorbalıkla benzer özellikler gösterse de aralarında birçok yönden farklılıklar vardır. Geleneksel zorbalıkta eziyet eden ve kurban aynı ortamda bulunmakta ve birbirlerini tanırken, siber zorbalıkta eziyet eden genelde kurban tarafından bilinmemekte ve zorbalık günün her saatinde olabilmektedir. Eziyet eden kişinin görünür olmaması o kişiyi daha da cesaretlendirmektedir (Korkmaz, 2013: 10).

Türkiye'nin sahip olduğu genç neslin büyüklüğü dikkate alınır ve gençliğin ülkemizin geleceği olduğu dikkate alındığında, sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi önem arz etmektedir. Ergenlik dönemi boyunca, gençler arasındaki ilişkiler büyük önem kazanır ve bu ilişkiler gençlerin sosyal ve psikolojik gelişiminde önemli yer tutar (Aktepe, 2013). Ayrıca ergenler, en ufak bir durumdan etkilenecek ve aşırı tepki verebilecek bir ruh hâlinde olabilmektedirler. Bireyin akranlarından gördüğü zorbalık ya da saldırganlık gibi olumsuz yaşantılar bireyin duygusal, sosyal ve psikolojik gelişimine zarar verebilmektedir (Aktepe, 2013). Bu nedenle ergen yaştaki neslin içerisinde bulunması olası siber zorbalık ve mağduriyet durumunun incelenmesi, tanıtılması ve gerekli önlemlerin alınması ruh ve fiziki olarak sağlıklı bir neslin yetiştirilmesinde önemlidir.

Çalışma kapsamında 10. sınıf ve 11. sınıf lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarını ve siber mağduriyet durumlarını ölçmek ve ölçümler aracılığıyla farklı sınıf, cinsiyet, lise türü ve sosyoekonomik düzeye sahip kişilerin durumlarını karşılaştırmak bu çalışmanın asıl amacıdır.

2. Saldırganlık ve Zorbalık Kavramları

Saldırganlık, yaşamın her alanında, insanlık tarih boyunca, en ilkel topluluklardan, en uygar toplumlara kadar, dünyanın hemen her yerinde, karşılaşılan bir sorundur (Gökler, 2009). Zorbalık, saldırganlık kavramının bir alt kavramı olmakla birlikte, herhangi bir davranışın zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için "saldırganlık" içermesi ve "bilerek yapılması" gerekmektedir (Smith, 1999). Saldırganlığın, dedikodu yapma, sosyal dışlama, (akt., Moeller, 2001) sahtecilik, dilsel zorbalık, kimliğini gizleme vb. türleri vardır (Akbaba ve Eroğlu, 2013). Teknolojik gelişmeler hayatın her alanında yenilikler yarattığı gibi saldırganlık türlerinde de yenilikler yaratmaktadır. Aslında teknolojik gelişmelerin eğitim-öğretime katkılarının çok üst düzeyde olacağı varsayılmıştır (Baki, 2002). Gerçekten de eğitim ve öğretime sağladığı yararlar üst düzeydedir. Yapılan pek çok araştırma, bilgisayar kullanımı-

nın, bilgiye hızlı bir şekilde ulaşma, sosyalleşmeye katkı sağlama, çok miktarda bilgiyi kolayca depolama, iletme vb. yönleri nedeniyle öğrenme üzerinde olumlu etki ettiğini belirtmiştir (Azevedo, 2005; Pemberton, Borrego ve Cohen, 2006; Li, 2007). Bununla birlikte, kimliğini gizleyerek birçok şeyi yapabilme olanağı sağlanması nedeniyle ortaya çıkan bazı olumsuz etkilerde bulunmaktadır (Burnam ve Kafai, 2001; Dahl, 2005). Yıllar geçtikçe görülmüştür ki bilgisayarın eğitim-öğretme katkısı beklenen düzeyde olmamıştır (Baki, 2002).

Saldırganlık ve zorbalık arasındaki ayrımın iyi yapılması gerekir. Çünkü saldırganlık ve şiddet içeren davranışlar birbirlerine denk çocuklar arasında görülürken, zorbalık kurbanın korkmasına, acı çekmesine neden olur. Güçlerde dengelessizlik gözlenir. Mağdur tarafından bir kışkırtma söz konusu değildir. Güçlü olan, daha az güçlü olan çocuğa baskı yapar. Fiziksel, sözel ve psikolojik saldırılarda bulunur. Zorbalık sadece fiziksel şiddet anlamına da gelmemektedir. Birçok türü bulunmaktadır. Bunlar zaman zaman bir arada da bulunabilmektedir. Beş türü mevcuttur (Yılmaz, 2016: 3):

Fiziksel Zorbalık: Vurma, dürtme, boğazlama, saç çekme gibi eylemler

Sözel Zorbalık: Üzücü isimler takma, alay etme ve dedikodu yapma

Duygusal Zorbalık: Şantaj, adını çıkarma, aşağılama, dil, din, ırk gibi özellikleri hor görme, dışlama

Cinsel Zorbalık: Teşhircilik, röntgencilik, cinsel taciz, saldırı ve istismar

Siber Zorbalık: Facebook, Twitter, Skype gibi sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla başlayan bir tür İnternet ve mesajla rahatsız etmek, aşağılamak ve dedikodu yapmak

Son yıllarda okullarda sıkça görülen siber zorbalık çok konuşulur hâle gelmiştir. Giderek artan bir davranış bozukluğu ve sorunu olmaya başlamıştır

3. Siber Zorbalık Kavramı

Son zamanlarda teknolojinin getirdiği olanaklar ve gençlerin teknolojiyi daha yaygın kullanmaya başlaması, geleneksel zorbalık kavramını genişleterek teknoloji üzerinden zorbalık şeklinde yeni bir kavram ortaya çıkarmıştır (Ayas ve Horzum, 2010). İşte siber zorbalık olarak isimlendirilen davranış türleri de, bu tür sorunlardan bir tanesidir (Arıcak, Kınay ve Tanrıku, 2012a; Arıcak, 2011).

İsimsiz çağrılar, gizli kimlikle gönderilen yararsız (*spam*), e-postalar, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu karalamak için e-posta ya da kısa mesajlar bu saldırganlıklardan bazılarıdır. Ayrıca İnternet üzerinden yayılan ses, görüntü ve metinler, virüslü e-postalar vb. tüm bu zararlı eylemler de bir saldırganlık çeşididir. Bu saldırganlık çeşitlerine ortak bir isim verilmiştir; “Siber Zorbalık” (Arıcak, 2009; Özdemir, 2011).

Siber zorbalık: Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme

davranışlarıdır (Arıcağ, 2011). Siber zorbalığın iki çeşidi bulunmaktadır: Birincisi olayın teknik yönünü içeren elektronik zorbalık; ikincisi olayın psikolojik yönünü içeren elektronik zorbalıktır. Elektronik zorbalık, kişilerin şifrelerini ele geçirmek, web sitelerini *hack*lemek, *spam* içeren ya da bulaşıcı e-postalar göndermek gibi teknik olayları içerir. *Ddos* denilen bu tür saldırıların hedefi, sistemi kullanılamaz hâle getirmektir (Arıcağ, 2011; Arıcağ, Kınay ve Tanrıku, 2012b). Bu saldırı türünde asıl hedef, donanım ve yazılımlardır. Dolaylı olarak kişilerin duygularına da etki etmektedir. E-iletişim zorbalığı ise bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kişileri sürekli rahatsız etme, kişilerle alay etme, isim takma, dedikodu yayma, İnternet üzerinden kişiye hakaret etme ya da kişinin rızası olmadan fotoğraflarını yayınlama gibi kişinin psikolojisini hedef alan davranışları içerir (Arıcağ, 2011).

Siber zorbalığın azaltılması, gençlerin siber zorbalık kavramını tanımaları, başa çıkma becerilerini kazanmaları ve teknolojiyi daha sağlıklı kullanabilmeleri açısından siber zorbalık konusunda yapılacak araştırmalar önemlidir (Arıcağ, 2011; Arıcağ, Kınay ve Tanrıku, 2012a). Son zamanlarda gelişen telefon teknolojisi nedeniyle de iletişim araçları daha da yaygınlaşmış ve telefonlardaki uygulamalar sayesinde sosyal medya daha da aktif ve kolay bir şekilde kullanılır olmuştur. Artık insanlar her yerden her an bu sosyal ağlara bağlanır ve kişisel bilgilerini paylaşır olmuşlardır. Bu yeni teknoloji sayesinde daha rahat fotoğraf ve video gibi bir zamanlar elde edilmesi, çoğaltılması ve iletilmesi çok zor olan araçlar, ucuz ve kolay bir şekilde elde edilir, çoğaltılır ve paylaşılır olmuştur. Özellikle yeni nesil, belki de teknolojiye olan yatkınlıklarından dolayı hızla sosyal ağları kullanma eğilimindedirler. Fakat gençlerin bu paylaşımları kontrolsüz ve yoğun bir şekilde olumsuz davranışları içerebilmektedir. Türkiye’de de yeni çalışılan bir konu olmasıyla birlikte, yapılmış bazı çalışmalar bulunmaktadır (Ayas ve Horzum, 2010; Ayas, 2011; Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010; Topçu ve Erdur-Baker, 2010; Özdemir, 2011; Çetin, Peker, Eroğlu, Çitemel, 2011; Aktepe, 2013).

Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde; depresyon, suç işleme, madde kullanımı (Ybarra ve Mitchell, 2005), hayal kırıklığı, üzüntü (Raskauskas&Stoltz, 2007), öfke, kaygı, derse karşı motivasyon kaybı, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı (Beran&Li, 2005), intihar etmeye kadar varabilen sorunlar (Hinduja&Patchin, 2009) görülmüştür. Bu durumlarda dikkate alınarak ve uygulamalar sırasında bazı öğretmenlerin/yöneticilerin “siber mağduriyet” ve “siber zorbalık” konusunu duymadıklarını da dikkate alarak öğretmen ve okul yöneticilerine yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılabilir; velilere yönelik “siber mağduriyet” ve “siber zorbalık” konularını içeren bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.

Aileler, okulda çocukları mağdur oldukları zaman sakin davranmalı, sorunu okulun çözmesi için zaman tanımalıdır. Çocuklarını dinlemeli ve onlara güvenmelidir. Zorbalığa uğramasına neden olan özellikler hakkında çocuklarını

güçlendirmelidir. Çocukları zorbalık yapan aileler, çocuklarına sakın davranmalıdır. Ciddi bir şekilde konuşmalıdır. Çocuklarına bu davranışlara maruz kalan arkadaşlarının yaşadığı duyguları anlatmalıdır. Empati kurmasını sağlamalıdır. Bu tür davranışları asla onaylamayacaklarını kesin bir dille belirtmelidir. Tutarlı ve kararlı davranmalıdır (milliyet.com.tr).

4. Araştırma

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın temel amacı, lise öğrencilerinin sergiledikleri siber zorbalık davranışlarını ve siber mağduriyet durumlarını sınıf, cinsiyet ve sosyoekonomik durum değişkenlerine bağlı olarak ortaya çıkarmaktır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada literatür taramasının yanı sıra veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanılmış ve katılımcılara toplam 48 adet sorudan oluşan iki anket formu uygulanmıştır. Bu araştırmada, çalışmanın amacı doğrultusunda Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) ve Siber Mağduriyet Ölçeği (SMÖ) kullanılmıştır (Ölçek ektedir). SZÖ 24 maddeden oluşmakta olup dörtlü (Hiçbir Zaman, Bazen, Çoğu Zaman, Her Zaman) skala üzerinden yanıtlanmaktadır. “Hiçbir Zaman” bir puan olarak, “Her Zaman” yanıtı ise dört puan olarak değerlendirilmektedir. Olumsuz madde yoktur. Böylece ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 96 olmaktadır. Puanların yükselmesi siber zorbalığın yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçek 11 ile 18 yaş arasındaki ergenler için geliştirilmiştir. SMÖ 24 maddeden oluşmakta olup ikili maddeden oluşmaktadır (Ölçek ektedir). Her madde “Evet” ya da “Hayır” şeklinde yanıtlanmaktadır. “Evet” yanıtı iki puan, “Hayır” yanıtı bir puan almaktadır. Tersine madde yoktur. Ölçekten elde edilen en düşük puan 24, en yüksek puan 48 olmaktadır. Puanların yükselmesi siber mağduriyetin arttığına işaret etmektedir. Ölçek 11 ile 18 yaş arasındaki ergenler için geliştirilmiştir.

Ölçeğin geliştirilme aşamasındaki açımlayıcı faktör analizi sonucunda Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluğu değeri 0.939 ve Bartlett Sphericity Testi yaklaşık Ki-Kare değeri 9197.54 ($p < .05$)’dir (Arıcak, Kınay ve Tanrıku, 2012a). Ölçeğin geliştirilme aşamasındaki açımlayıcı faktör analizi sonucunda Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluğu değeri 0.882 ve Bartlett Sphericity Testi yaklaşık Ki-Kare değeri 4374.93 ($p < .05$)’dir (Arıcak, Kınay ve Tanrıku, 2012b).

4.3. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Sivas ilindeki eğitim kurumları oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalarda, siber zorbalıkların ve mağduriyetlerinin daha çok liselerde meydana geldiği görülmektedir. Bu nedenle çalışma Sivas ilindeki liselerde yapılmıştır. Çalışma yapılacak liseler belirlenirken bir devlet, bir özel ve bir de

fen lisesi belirlenmiştir. Farklı sosyoekonomik ve akademik düzeylere sahip öğrencilerle yapılacak çalışmanın daha rasyonel olacağı düşünülmüştür. Teknolojiye meraklı oldukları için fen lisesi, ekonomik olarak teknolojiye ulaşmaları kolay olduğu için özel lise ve bir ilçedeki devlet lisesi öğrencileri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Sivas Fen Lisesinden (60 kişi), Sivas İmranlı ilçesindeki bir devlet lisesinden (60 kişi) ve bir özel lisede okuyan (60 kişi) olmak üzere 90 kişi 10. sınıf, 90 kişi 11. sınıf toplam 180 lise öğrencisine anketler uygulanmıştır.

Araştırmanın örnekleminde 76 kız öğrenci, 104 erkek öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin seçimi amaç doğrultusunda cinsiyet, sosyoekonomik durum, lise türü ve sınıf değişkenlerine göre, durumu ortaya koymak için uygun örneklem yöntemiyle gerçekleştirilmiştir (Sivas merkezi, ilçe ve köyleri de dâhil olmak üzere 729 okul vardır. 5.999 derslik, 8.625 öğretmen ve 118.783 öğrenci bulunmaktadır sivas.meb.gov.tr).

4.4. Analiz ve Testler

Literatür taraması sonucunda siber zorbalıktan en çok etkilenen ve çalışmaların yoğunlaştığı grubun ergenler olduğu görülmüştür ve karşılaştırmalı çalışmaların daha çok cinsiyet değişkenine bağlı olarak yürütüldüğü görülmüştür. Fakat siber zorbalık teknolojiyi araç edinen bir olgu olduğu için sosyoekonomik düzeyin (bilgisayar sahibi olmak, İnternet kafelerde ücretli İnternet kullanımına ulaşabilmek vb.) siber zorbalık-siber mağduriyetin oluşmasında etkili olabileceği dikkate alınarak bu çalışmanın tasarlanmasına karar verilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, Microsoft Excel bilgisayar programına aktarılmıştır. Gerekli düzenlemeler yapılarak veriler SPSS 1.8 programına aktarılarak değişkenler doğrultusunda veriler analize tâbi tutulmuştur. Verilerin sunumunda frekans tablolarından faydalanılmıştır. Verilerin analiz edilmesinde frekans dağılımları gibi betimleyici istatistik tekniklerinin yanı sıra t testi ve Anova gibi testler de kullanılmıştır.

5. Bulgular

Çalışmanın verileri cinsiyet, sınıf ve okul (bu değişkenin sosyoekonomik durum ve bilgi düzeyinin farklılığını ifade ettiği varsayılmaktadır) değişkenleri dikkate alınarak analize tâbi tutulmuştur. Bulgular oluşturulurken belirtilen sırada verilerin çıktıları sunulmuştur.

1. Sınıf düzeylerine bağlı olarak mağduriyet bakımından anlamlı bir farklılığın olup olmadığına dair bulgular:

Tablo 1: Katılımcıların Grup İstatistikleri

	Gruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ortalaması
Toplam	1,00	90	27,1778	4,45597	,46970
	2,00	90	27,5222	4,01746	,42348

Tablo 1’de görülmektedir ki çalışmaya katılanların 90’ı 10. sınıf (1. grup), 90’ı ise 11. sınıf (2. grup) öğrencisidir. Ortalama olarak ise gruplar arasında büyük bir farklılık görülmemektedir.

Tablo 2: Sınıf Düzeylerine Bağlı Olarak Mağduriyet Durumları

	t-testi				
	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı
Toplam	-,545	178	,587	-,34444	,63242
	-,545	176,123	,587	-,34444	,63242

Tablo 2’de görülmektedir ki istatistiksel olarak sınıf düzeyine bağlı olarak 0,01 düzeyinde veya 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur.

2. Cinsiyete bağlı olarak mağduriyet bakımından anlamlı bir farklılığın olup olmadığına dair bulgular:

Tablo 3: Cinsiyete Göre Siber Mağduriyete Uğrama Ortalamaları

	Cinsiyet	Katılımcı	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ortalaması
Toplam	1,00	76	28,0263	5,15098	,59086
	2,00	104	26,8558	3,35423	,32891

Tablo 3’te görüldüğü gibi çalışmaya katılan kişilerin 76 tanesi kız öğrenci ve ortalama olarak 28,0263 siber mağduriyet ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Çalışmaya katılan kişilerin 104 tanesi erkek öğrencidir ve ortalama olarak 26,8558 siber mağduriyet ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Bu değerler, kız öğrencilerin daha çok siber zorbalıkla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Siber mağduriyet açısından araştırmalar, kız öğrencilerin daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını göstermektedir (Kowalski ve Limber, 2007). Ayrıca kız öğrenciler karşılaştıkları davranışların daha uç değerlerde olduğu standart sapmadaki yükseklikten anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Cinsiyete Bağlı Olarak İstatistiksel Değişkenler

	t-testi				
	f	df	Sig.(2tailed)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı
Toplam	1,844	178	,067	1,17055	,63471
	1,731	120,273	,086	1,17055	,67624

Tablo 4'te görüldüğü gibi istatistiksel olarak cinsiyete bağlı olarak 0,01 düzeyinde veya 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur.

3. Lise türlerine bağlı olarak siber mağduriyet bakımından anlamlı bir farklılığın olup olmadığına dair bulgular:

Tablo 5: Katılımcıların Okudukları Liseye Göre Siber Mağduriyete Uğrama Durumları

	Katılımcı	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
1,00	60	28,1000	4,26535	,55065
2,00	60	27,5000	4,92830	,63624
3,00	60	26,4500	3,23867	,41811
Toplam	180	27,3500	4,23404	,31559

Tablo 5 incelendiğinde görülmektedir ki katılımcıların 60'ı 1. grup (ilçe lisesi), 60'ı 2. grup (fen lisesi), 60'ı 3. grup (özel lise) öğrencisidir. Siber mağduriyete uğrayan öğrencilerin daha çok ilçe lisesi öğrencileri, daha sonra fen lisesi öğrencileri daha sonra ise özel lise öğrencileri olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Siber Mağduriyet Durumuna İlişkin ANOVA

	Gruplar Toplamı	df	Ortalama	F	Sig.
	83,700	2	41,850	2,370	,096
	3125,250	177	17,657		
Toplam	3208,950	179			

Tablo 6 incelendiğinde görülmektedir ki öğrencilerin yaşamış oldukları mağduriyetin düzeyi istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık içermemektedir.

4. Sınıf düzeylerine bağlı olarak siber zorbalık bakımından anlamlı bir farklılığın olup olmadığına dair bulgular:

Tablo 7: Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Bağlı Olarak Siber Zorbalık Durumları

	Sınıf	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ortalaması
Toplam	1,00	90	28,2444	9,27036	,97718
	2,00	90	28,1222	7,34821	,77457

Tablo 7 incelendiğinde görülmektedir ki çalışmaya katılanların 90'ı 10. sınıf (1. grup), 90'ı ise 11. sınıf (2. grup) öğrencisidir. Ortalama olarak gruplar arasında büyük bir fark görülmemektedir.

Tablo 8: Katılımcıların Mağduriyet Düzeyinin Sınıf Düzeylerine Göre Belirlenmesi

	t-testi				
	t	df	Sig. (2tailed)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı
Toplam	,098	178	,922	,12222	1,24693
	,098	169,184	,922	,12222	1,24693

Tablo 8 incelendiğinde görülmektedir ki öğrencilerin yaşamış oldukları mağduriyetin düzeyi sınıf düzeyine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık içermemektedir.

5. Cinsiyete bağlı olarak siber zorbalık bakımından anlamlı bir farklılığın olup olmadığına dair bulgular:

Tablo 9: Cinsiyete Bağlı Siber Zorbalık Davranışları Sergileme Durumları

	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ortalaması
Toplam	1,00	76	28,1184	9,11697	1,04579
	2,00	104	28,2308	7,77128	,76204

Tablo 9 incelendiğinde görülmektedir ki çalışmaya katılan kişilerin 76 tanesi kız öğrencidir ve ortalama olarak 28,1184 siber zorbalık ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Çalışmaya katılan kişilerin 104 tanesi erkektir ve erkekler ortalama olarak 28,2308 siber zorbalık ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Bu değerler, erkeklerin daha çok siber zorbalık davranışları sergilediklerini göstermektedir. Bu durum literatürle paralellik göstermektedir (Williams ve Guerra 2007; Dilmaç 2009).

Tablo 10: Cinsiyete Bağlı Siber Zorbalık Sergileme Farklılıkları

	t-testi				
	t	Df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı
Toplam	-,089	178	,929	-,11235	1,26230
	-,087	145,848	,931	-,11235	1,29398

Tablo 10 incelendiğinde görülmektedir ki istatistiksel olarak cinsiyete bağlı olarak 0,01 düzeyinde veya 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur. Kız öğrenci ve erkek öğrenciler arasında herhangi bir farklılık bulunmadığını ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur (Patchin ve Hinduja 2006, Slonje ve Smith 2008) bu anlamda istatistiksel olarak anlamlı fark olmaması da literatürle uyusmaktadır.

6. Lise türlerine bağlı olarak siber zorbalık bakımından anlamlı bir farklılığın olup olmadığına dair bulgular:

Tablo 11: Lise Türlerine Göre Siber Zorbalık Sergileme Durumları

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
1,00	60	27,5500	5,26074	,67916
2,00	60	30,1167	12,25449	1,58205
3,00	60	26,8833	5,22735	,67485
Toplam	180	28,1833	8,34151	,62174

Tablo 11 incelendiğinde görülmektedir ki katılımcıların 60'ı 1. grup (ilçe lisesi), 60'ı 2. grup (fen lisesi), 60'ı 3. grup (özel lise) öğrencisidir. Siber zorbalık davranışlarını daha çok fen lisesi öğrencileri, daha sonra ilçe lisesi öğrencileri ve özel lise öğrencileri sergilemektedirler.

Tablo 12: Siber Zorbalık Durumuna İlişkin ANOVA

	Gruplar Toplamı	df	Ortalama Toplamı	F	Sig.
	349,733	2	174,867	2,557	,080
	12105,217	177	68,391		
Toplam	12454,950	179			

Tablo 12 incelendiğinde görülmektedir ki öğrencilerin sergilemiş oldukları siber zorbalık davranışları istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık içermemektedir.

Tablo 13: Okullar Arası Öğrenci Gruplarının Durumu

(J) Okul	(I-J) Ortalama Fark	Std. Hata Alt Sınır	Sig. Üst Sınır	95% güven Aralığı		
1,00	2,00	-2,56667	1,50987	,208	-6,1354	1,0021
	3,00	,66667	1,50987	,898	-2,9021	4,2354
2,00	1,00	2,56667	1,50987	,208	-1,0021	6,1354
	3,00	3,23333	1,50987	,085	-,3354	6,8021
3,00	1,00	-,66667	1,50987	,898	-4,2354	2,9021
	2,00	-3,23333	1,50987	,085	-6,8021	,3354

İkili olarak okullara bağlı öğrenci gruplarının istatistiksel durumu tablodaki gibidir ve grupların davranışları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Madde bazında incelendiğinde 1. madde de (İnternette bir başkası benim adımı kullanarak kendisine e-mail hesabı açtı) ve 16. madde de ifade edilen (İnternette bana kötü isim ya da lakap taktılar) mağduriyetler en az yaşanan olaylardır. 4. madde de (İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler bana virüslü mesaj (e-mail) gönderdi) ve 17. madde de ifade edilen (Yüzüme karşı söylemedikleri şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla bana söylediler) mağduriyetler en çok yaşanan olaylardır. Yaşanan mağduriyetin düzeyi en çok 40 puanla ifade edilmiştir (24-48 arasında değer alabilmektedir). Katılımcıların

60'ı (%33) hiçbir şekilde bir mağduriyet yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. En çok siber zorbalık davranışı sergileyen öğrencilerin, davranış düzeyi 87 puanla ifade edilmiştir (24-96 arasında değer alabilmektedir). Katılımcıların 88'i (%49) hiçbir şekilde bir siber zorbalık davranışı sergilemediğini ifade etmişlerdir. Örneklemin üçte biri herhangi bir mağduriyet yaşamamıştır. Örneklemin yarısı hiçbir siber zorbalık davranışı sergilemediklerini ifade etmişlerdir.

6. Sonuç

Çalışmaya katılan öğrencilerden elde edilen veriler, kız öğrencilerin daha çok siber zorbalıkla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Siber mağduriyet açısından yapılan araştırmalarda, kız öğrencilerin daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını göstermektedir. Ayrıca kız öğrenciler karşılaştıkları davranışların daha uç değerlerde olduğu standart sapmadaki yükseklikten anlaşılmaktadır. Katılımcılar ilçe lisesi, fen lisesi ve özel lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Siber mağduriyete uğrayan öğrencilerin daha çok ilçe lisesi öğrencileri, daha sonra fen lisesi öğrencileri ve daha sonra ise özel lise öğrencileri olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerden elde edilen değerlere baktığımızda, erkeklerin daha çok siber zorbalık davranışları sergilediklerini göstermektedir. Bu durum literatürle paralellik göstermektedir. Siber zorbalık davranışlarını ise daha çok fen lisesi öğrencileri, daha sonra ilçe lisesi öğrencileri ve özel lise öğrencileri sergilemektedirler.

Öğrenciler yaşadıkları davranışların bir zorbalık olduğunu fark edememiş olabilirler. Bu nedenle öğrencilere zorbalıktan ne anlaşılması gerektiği örneklerle açıklanarak farkındalıkları artırılabilir. Benzer bir içeriğe medya okuryazarlığı derslerinde de yer verilebilir. Çalışmanın literatür kısmında kaynak olarak gösterilen makalelerde yaş, cinsiyet vb. değişkenlere bağlı olarak zorbalık ve mağduriyete dair çalışmaların sonuçlarıyla bu çalışmaların sonuçları karşılaştırılarak tartışmalar oluşturulabilir. Ayrıca veriler, mağdurların zorbalık davranışı içerisinde olup olmamaları, tam tersi durumu vb. birkaç kriter doğrultusunda tekrar analiz ederek genişletilebilir.

Kaynakça

- Akbaba, S. ve Eroğlu Y. (2013). "İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yordayıcıları", *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (1), s. 105-121.
- Aktepe, E. (2013). "Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet", *Yeni Sempozyum Dergisi*, 1 (51), s. 31-37.
- Arıca, O. T. (2009). "Psychiatric Symptomatology as A Predictor of Cyberbullying Among University Students", *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, s. 167-184.
- Arıca, O. T. (2011). "Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike", *Kariyer Penceresi*, 2 (6), s. 10-12.

- Arıca, O. T., Kınay, H. ve Tanrıkulu, T. (2012a). "Siber Zorbalık Ölçeğinin İlk Psikometrik Bulguları", *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (1), s. 101-114.
- Arıca, T. O., Tanrıkulu, T., Kınay, H. (2012b). "Siber Mağduriyet Ölçeğinin İlk Psikometrik Bulguları", *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11, s.1-6.
- Arıcı, N. ve Dalkılıç, E. (2006). "Animasyonların Bilgisayar Destekli Öğretime Katkısı: Bir Uygulama Örneği", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14, 2, s. 421-430.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2010). "Sanal Zorba/Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması", *Akademik Bakış Dergisi*, 19, s. 1-17.
- Ayas, T. (2011). "Lise Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Yaygınlığı", İzmir: XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi.
- Azevedo, R. (2005). "Computer Environments as Metacognitive Tools For Enhancing Learning", *Educational Psychologist*, 40 (4), s. 193-197.
- Baki, A. (2002). *Bilgisayar Destekli Matematik Öğretimi*, Ankara: Ceren Yayınları.
- Beran, T. ve Li, Q. (2005). "Cyber-Harassment: A Study of A New Method For An Old Behavior", *Journal of Educational Computing Research*, 32, s. 265-277.
- Burnam, B. ve Kafai, Y. B. (2001). "Ethics and The Computer: Children's Development", *International Online Journal of Educational Sciences*, 3, s. 1064-1080.
- Çetin, B., Peker A., Eroğlu Y. ve Çitemel N. (2011). "Siber Zorbalığın Bir Yordayıcısı Olarak İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar - Ergenler İçin Bir Ön Çalışma", *International Online Journal of Educational Sciences*, 3 (3), s. 1064-1080.
- Dahl, J. (2005). "Computer Ethics 101", *Distance Education Report*, 9 (16), s. 3-8.
- Dilmaç, B. (2009). "Cyber Bullying: a Preliminary Report on College Students", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (3), s. 1307-1325.
- Gökler, R. (2009). "Okullarda Akran Zorbalığı", *Uluslararası İnsani Bilimleri Dergisi*, 6 (2), s. 511-537.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2009). *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*, California, Carwin Press.
- Korkmaz, A. (2013). "Siber Zorbalık: Fizikselden Sanala Yeni Şiddet", 5. Uluslararası Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu, 1-3 Kasım 2013, Antalya.
- Kowalski, R. M. ve Limber, S. P. (2007). "Electronic Bullying Among Middle School Students", *Journal of Adolescent Health*, 41(Supply), s. 22-30.
- Li, Q. (2007). "New Bottle But Old Wine: A Research of Cyberbullying in Schools", *Computers in Human Behavior*, 23 (4), s. 1777-1791.
- Moeller, T. G. (2001). *Youth Aggression and Violence: A psychological approach*, London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Özdemir, M. (2011). "Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17, s. 605-626.

- Patchin, J. W. ve Hinduja, S. (2006). "Bullies move beyond the school yard: A preliminary look at cyber bullying", *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), s. 148-169.
- Pemberton, J. R., Borrego, J. ve Cohen, L. M. (2006). "Using Interactive Computer Technology to Enhance Learning", *Teaching of Psychology*, 33 (2), s. 145-147.
- Raskauskas, J., ve Stoltz, A. D. (2007). "Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents", *Developmental Psychology*, 43, s. 564-575.
- Slonje, R. ve Smith, P. K. (2008). "Cyberbullying: Another Main Type of Bullying?", *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, s. 147-154.
- Smith, P. K., Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano&P. Slee (1999). *The Nature of School Bullying: A Cross National Perspective*, London and New York: Routledge.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö., Er, S. H. (2010). "Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, s. 257-270.
- Topçu, Ç. ve Erdur-Baker, Ö. (2010). "The Revised Cyber Bullying Inventory (CBI): Validity and Reliability", *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 5, s. 660-664.
- Ybarra, M. L. ve Mitchell, K. (2005). "Exposure to Internet Pornography Among Children and Adolescents: A National Survey", *Cyberpsychology&Behavior*, 8 (5), s. 473-486.
- Yılmaz, Zeki (2016). "Okullarda Zorbalık", *Kayseri Star Haber gazetesi*, s. 3, 16.06.2016.
- Williams, K. R ve Guerra, N. G. (2007). "Prevalence and predictors of internet bullying", *Journal of Adolescent Health*, 41, s. 51-58.
- <http://www.milliyet.com.tr/okul-basarisi-dusuyorsa-dikkat--pembenar-detay-cocuk-2021552/>
Erişim Tarihi:13.06.2016.
- <https://sivas.meb.gov.tr/> Erişim Tarihi:21.06.2016.

Ek: Siber mağduriyet ölçeği

Sevgili Gençler,

Aşağıda günlük yaşamda internet ve cep telefonları üzerinde gençler arasında görülen bazı davranışlar yazılmıştır. Lütfen bu davranışları tek tek okuyunuz. Okuduğunuz davranışla bir defa bile karşılaştıysanız “Evet” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışla hiç karşılaşmadıysanız “Hayır” yazısını işaretleyin. Yazıların üzerine çarpı atarak işaretleme yapabilirsiniz. Çalışmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederim...

1	İnternette bir başkası benim adımlı kullanarak kendisine e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açtı.	Evet	Hayır
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde bir başkası gizlice benim adımlı kullanarak hesap açtı.	Evet	Hayır
3	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler benim kişisel bilgilerimi kullandı.	Evet	Hayır
4	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler bana virüslü mesaj (e-mail) gönderdi.	Evet	Hayır
5	Arkadaşlarım ya da başka kişiler benim haberim olmadan internette benim şifrelerimi kullandı.	Evet	Hayır
6	Arkadaşlarım ya da başka kişiler internette benim şifrelerimi kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) adreslerime girmeye çalıştılar.	Evet	Hayır
7	İnternette şifrelerimi kullanarak gizlice oyunlarım girmeye çalıştılar.	Evet	Hayır
8	İnternette beni tehdit ettiler.	Evet	Hayır
9	İnternette bana hoşlanmayacağım mesajlar gönderdiler.	Evet	Hayır
10	İnternette benim iznim olmadan bazı sitelerde fotoğraflarımı yayınladılar.	Evet	Hayır

11	İnternette fotoğraflarımı benim iznim olmadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderdiler.	Evet	Hayır
12	İnternette benimle ilgili hoşuma gitmeyen haberler yayınladılar.	Evet	Hayır
13	İnternette benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	Evet	Hayır
14	İnternette bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	Evet	Hayır
15	İnternette benimle alay ettiler.	Evet	Hayır
16	İnternette bana kötü isim ya da lakap taktılar.	Evet	Hayır
17	Yüzüme karşı söylemedikleri şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla bana söylediler.	Evet	Hayır
18	Cep telefonundan bana tehdit eden mesajlar gönderdiler.	Evet	Hayır
19	Cep telefonundan benim fotoğraflarımı diğer kişilere izinsiz gönderdiler.	Evet	Hayır
20	Cep telefonundan bana hoşuma gitmeyen mesajlar gönderdiler.	Evet	Hayır
21	Cep telefonunu kullanarak benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	Evet	Hayır
22	Cep telefonundan bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	Evet	Hayır
23	Cep telefonunu kullanarak benimle alay ettiler.	Evet	Hayır
24	Telefonla beni arayarak rahatsız ettiler.	Evet	Hayır

Sevgili Gençler,

Aşağıda günlük yaşamda internet ve cep telefonları üzerinde gençler arasında görülen bazı davranışlar yazılmıştır. Lütfen bu davranışları tek tek okuyunuz. Okuduğunuz davranışı “hiçbir zaman yapmam” diyorsanız “Hiçbir Zaman” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “bazen yaparım” diyorsanız “Bazen” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “çoğu zaman yaparım” diyorsanız “Çoğu Zaman” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “her zaman yaparım” diyorsanız “Her Zaman” yazısını işaretleyin. Yazıların üzerine çarpı atarak işaretleme yapabilirsiniz. Çalışmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederim.

1	İnternette başkasının adını kullanarak e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde başkalarının adını gizlice kullanarak hesap açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
3	İnternette arkadaşlarımın ya da başka kişilerin kişisel bilgilerini kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
4	İnternette başka kişilere virüslü mesaj (e-mail) gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
5	Arkadaşlarımın şifrelerini onların haberi olmadan internette kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

6	İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) adreslerine girmeye çalışırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
7	İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice onların oyunlarına girmeye çalışırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
8	İnternette başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
9	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
10	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını izinlerini almadan farklı sitelerde yayınlıyorum.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
11	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını onların iznini almadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

12	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili onların hoşlanmayacağı haberler yayınladım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
13	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili gerçek olmayan söylentiler yayınladım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	
14	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma hakaret eden mesajlar gönderdim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
15	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
16	İnternette arkadaşlarıma ya da başkalarına hoşlanmayacakları kötü isim ya da lakap takarım	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
17	Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla söylerim	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
18	Cep telefonundan başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderdim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

19	Cep telefonundan başka kişilerin fotoğraflarını onların iznini almadan diğer kişilere gönderirim	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
20	Cep telefonundan başka kişilere onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
21	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
22	Cep telefonundan başka kişilere hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
23	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
24	Telefonla başkalarını arayarak onları rahatsız ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman